مجلّه‌ی جغرافیا و توسعه‌ی ناحیه‌ای، شماره‌ی چهاردهم، بهار و تابستان ۱۳۸۹

تحلیل ملاحظات دفاعی ـ امنیّتی در آمایش کلان‌شهر مشهد

ـ با تأکید بر تهدیدات تروریستی ـ

سید هادی زرقانی(استادیار جغرافیای سیاسی دانشگاه فردوسی مشهد، نویسنده مسؤول)
h-zarghani@um.ac.ir
هادی اعظمی(استادیار جغرافیای سیاسی دانشگاه فردوسی مشهد)
aazami@um.ac.ir

چکیده

فعالیت‌های گوناگون و پیچیده‌ی انسان در فضای جغرافیایی، نیازمند بسترسازی مطلوب جهت دست‌یابی به حدّ بیشینه‌ی بهره‌وری است. بر این اساس آمایش سرزمین، ارتباط بین انسان، فضا و فعّالیت‌های انسان را نظم می‌بخشد. آمایش سرزمین دارای ابعاد ارزشی، سیاسی، علمی، هنری و دفاعی- امنیّتی است. یکی از مهمترین ابعاد و ملاحظات آمایش سرزمین، بعد دفاعی- امنیّتی آن است. تاکنون در طرح های مختلف آمایش، دیدگاهها عمدتاً بر امر توسعه تأکید داشته و به ملاحظات دفاعی امنیّتی جهت دفاع سرزمینی و حفاظت از مراکز جمعیتی، تأسیسات و امکانات حسّاس و حیاتی توجه نشده است. رعایت ملاحظات دفاعی و امنیّتی در طرح‌های آمایشی تابع متغیّرهای متعددی است که باید در این‌گونه طرح ها مورد توجه قرار گیرند. موقعیّت جغرافیایی منطقه‌ی مورد نظر، نوع و سطح تهدیدات نظامی و امنیتی متوجه این منطقه، راهکارها و طرح‌های پدافند غیر عامل متناسب با نوع تهدیدات و شرایط خاص منطقه، مهمترین این متغیّرها هستند. استان های مرزی کشور، دارای موقعیّت، شرایط و ویژگی‌های خاص بوده و تفاوت‌های سیاسی- فضایی با سایر استان های داخل کشور دارند، از این‌رو در طرح های آمایش استان‌های مرزی، باید ملاحظات دفاعی- امنیّتی متناسب با این ویژگی ها تدوین و اجرا شود. این تحقیق تلاش دارد تا با روش توصیفی- تحلیلی به تبیین اهمیت و جایگاه ملاحظات دفاعی- امنیتی درطرح آمایش کلان- شهر مشهد بپردازد.

کلیدواژه‌ها: آمایش، ملاحظات دفاعی، امنیّتی، تهدیدات تروریستی، کلان‌شهرمشهد.

تاریخ دریافت: ۱۳۸۸/۱۱/۱۱   تاریخ تصویب:۱۳۸۹/۱۰/۶

۱. درآمد

اصطلاح "آمایش سرزمین" از ریشه‌ی آمودن به معنای آباد کردن گرفته شده است (معین،۱۳۷۱: ۹۱). طبقه‌بندی فعالیت‌های انسان در یک نگاه کلی شامل فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و نظامی است. طبیعتاً فعالیت‌های گوناگون و پیچیده‌ی انسان در فضای جغرافیایی، نیازمند بسترسازی شایسته به منظور دست‌یابی به حدّ بیشینه‌ی بهره‌وری است. بر این اساس، آمایش سرزمین ارتباط میان انسان، فضا و فعالیت‌های انسان را نظم می‌دهد (آسایش، ۱۳۷۵: ۲۹). یکی از مهمترین ابعاد و ملاحظات آمایش سرزمین بعد دفاعی– امنیتی آن است. زیرا ضرورت های دفاع نظامی و غیر نظامی مسائلی هستند که در جهان کنونی کلیه‌ی ابعاد زندگی رادر بر می‌گیرند و تنها به ایجاد فعالیت و اسکان در مناطق استراتژیک محدود نمی‌شوند.(مومنی،۱۳۸۱: ۱۰) نزدیک به نیم قرن از اجرای طرح های مختلف آمایش سرزمینی در ایران سپری شده است. در این مدت نتایج طرح ها با ناکامی‌ها و موفقیت‌هایی روبرو بوده است. مطلب دارای اهمیت این است که، همه دولت‌مردان بر ضرورت آمایش سرزمینی و استفاده بهینه از امکانات محیطی صحه گذاشته‌اند؛ اما دیدگاهها عمدتاً بر موضوع توسعه تأکید داشته و طرح هایی جهت دفاع سرزمینی و حفاظت از شهرها، مراکز حیاتی، حساس ومهم در مقابل تهدیدات نظامی و تروریستی ارائه ننموده اند. به دلیل همین اهمیت بوده است که از برنامه‌ی سوم توسعه جمهوری اسلامی ایران، ملاحظات دفاعی امنیتی در سرلوحه‌ی برنامه آمایش سرزمینی قرار گرفته است (رهنمایی، ۱۳۸۱: ۷۲).

رعایت ملاحظات دفاعی و امنیتی در طرح های آمایشی تابع متغیّرهای متعددی است که باید در این‌گونه طرح ها مورد توجه قرار گیرند. اهم این متغیّرها عبارت‌اند از: نوع و سطح تهدیدات نظامی و امنیتی متوجه منطقه‌ی مورد نظر، موقعیّت جغرافیایی منطقه‌ی مورد نظر، شناسایی مهمترین مناطق مورد تهدید و سرانجام ارائه‌ی راهکار متناسب با نوع تهدیدات و شرایط خاص منطقه (پور موسوی،۱۳۸۶: ۱۲). تحلیل تهدیدات تروریستی مستلزم بررسی انواع تهدیدات تروریستی، منبع و منشأ تهدیدات و شناخت مهمترین مناطق موردتهدید است. لازم

به ذکر است که کشور ایران، به طور عام، و استان خراسان رضوی، به طور خاص، به دلیل قرار گرفتن در یک فضای استراتژیک ناامن و محیط امنیتی پرچالش به طور ذاتی جزو مناطق پر تهدید محسوب میشود. به عنوان نمونه در بین کشورهای همسایه ایران، کشور افغانستان، به دلیل شرایط خاص این کشور طیّ دو دههی اخیر، همواره در صدور بحران به کشورهای همسایه اش به ویژه ایران و پاکستان نقش زیادی داشته است.(کریمی پور،۱۳۷۹: ۱۳) .

۲. مباحث نظری

تهدید امنیتی به رویدادی گفته می شود که پیامدهای بالقوهی منفی برای بقای رفاه یک دولت، جامعه یا یک فرد دارد(کراهمان، ۱۳۸۷: ۱۱). دیدگاههای مختلفی در مورد طبقهبندی انواع تهدیدات امنیتی وجود دارد، چنانکه باری بوزان از کارشناسان برجستهی این حوزه مطالعاتی، تهدیدات امنیتی را شامل پنج دسته میدانند که عبارتاند از: نظامی، سیاسی،اقتصادی،اجتماعی و زیست محیطی(Buzan,1991: 19).همچنین کارشناسان تهدیدات امنیتی را با توجه به نوع و منشأ داخلی یا خارجی آنها تقسیم بندی کرده اند(بصیری، ۱۳۷۹: ۷-۱٦۱). جدول زیر طبقه بندی انواع تهدیدات امنیتی را نشان می دهد.

جدول۱: طبقه بندی انواع تهدیدات امنیتی

تهدیدات داخلی	تهدیدات خارجی
گروهای سیاسی معاند و محارب	شکل نظامی شامل :
گروههای قومی	– حمله همه جانبه و اشغال کامل نظامی
اقلیت های دینی	– جنگ محدود واقدام پیشگیرانه
قدرت های اقتصادی	– تجاوزات مرزی
گروههای مسلح و تروریستی داخلی	– بمباران مراکز تجمعات و پایگاه های مهم
اشرار	– اقدامات تروریستی، خرابکاری،جاسوسی
	• – شکل اقتصادی
	• – شکل سیاسی – حقوقی
	• – شکل اجتماعی – فرهنگی

جدول از نگارندگان

۲-۱. تهدیدات تروریستی

واژه‌ی ترور[1] از ریشه لاتینی terrere به معنای ترس و ترساندن گرفته شده است و تروریسم در لغت به معنای ترساندن، حکومت ارعاب و تهدید، ایجاد ترس و وحشت در مردم است. تهدیدات تروریستی شامل کلیه‌ی انواع تهدیداتی است که ایجاد احساس ناامنی در میان مردم و مسؤولان می‌کند. تهدیدات تروریستی یا امنیتی، ممکن است به صورت عینی یا ذهنی تظاهر پیدا کند و منشأ داخلی یا خارجی داشته باشد(شولتز و دیگران،۱۳۸٦: ۲۳٤). بمب گذاری، پرتاب مواد منفجره واستفاده از هر نوع اسلحه‌ی گرم و سرد، ترور و آدم ربایی یا گروگان-گیری، ایجاد رعب و ترس جمعی و واداشتن مردم به ترک محل کار، سکونت یا محل تحصیل و مانند آن از مصادیق تهدیدات تروریستی به شمار می‌رود. این نوع تهدیدات ممکن است متوجه جان ومال افراد و یا عوامل توسعه و زندگی عادی و فضای آرام زیست و فعالیت بشود و از همین رو مانند تهدیدات نظامی اثرات مستقیم و غیر مستقیمی بر روند توسعه وبرنامه های توسعه‌ی پایدار و آمایش استان می‌گذارد.

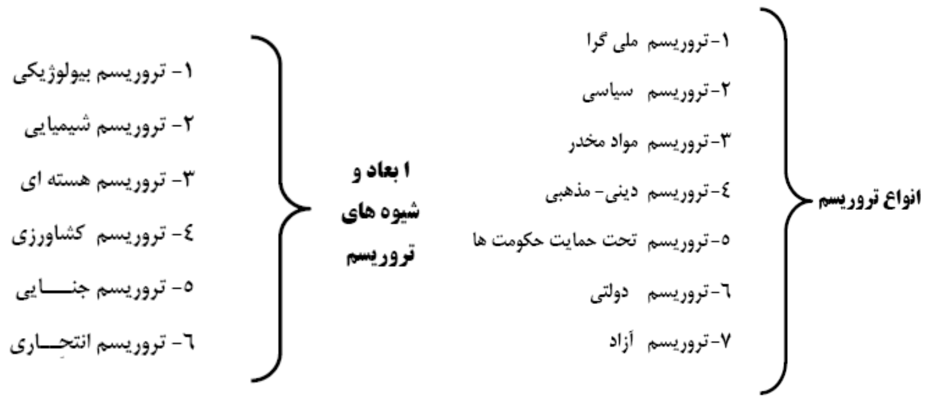
۲-۱-۱. انواع و ابعاد تروریسم

کارشناسان به معرفی انواع و ابعاد تروریسم پرداخته‌اند که برای رعایت اختصار فقط در قالب دو نمودار به آنها اشاره می شود(مکنزی،۱۳۸۲ : ٥٦).

نمودار ۱. انواع و ابعاد تروریسم

---

[1]. Terror

نمودار از نگارندگان

همچنان که در نمودارهای بالا مشخص است، تروریسم به هفت نوع مختلف شامل تروریسم ملی‌گرا، سیاسی، موادمخدر، دینی مذهبی، حکومتی، آزاد و دولتی تقسیم می‌شود. با توجه به حضور و فعالیت گروههای متحجر و واپس‌گرایی چون طالبان، وهابیون، القاعده در افغانستان، به نظر می رسد در بین انواع مختلف تروریسم، تروریسم دینی- مذهبی با منشأ افغانستان بیشترین تهدید را برای استان خراسان به ویژه کلان‌شهر مشهد داشته باشد که این موضوع در بحث ملاحظات دفاعی-امنیتی آمایش استان باید مورد توجه قرار گیرد. در تعریف تروریسم دینی یا مذهبی گفته‌اند، نوعی از خشونت مذهبی است که اقدامات آن به واسطه‌ی مذهب توجیه می‌شود. در این چارچوب تروریسم مسیحی، تروریسم اسلامی و تروریسم یهودی و هندو به عنوان انواع تروریسم مذهبی معرفی شده اند.

۲-۲. مناطق آسیب پذیر و در معرض خطر تهدیدات تروریستی

یکی از مباحث اساسی در تروریسم نوین عبارت است از عملیات تروریستی و خرابکارانه علیه مناطق و مراکز حسّاس، حیاتی و تأسیسات زیربنایی آسیب‌پذیر(طیب،۱۳۸۲ :۳۳). این مراکز و تأسیسات، که عمدتاً وابسته به سیستم‌های مرکزی تکنولوژی اطلاعاتی هستند، شامل مراکز جمعیتی، مراکز مخابراتی، تأسیسات تأمین انرژی، برق،آب،کارخانه های مواد غذایی، سیستم حمل و نقل و... هستند. به همین خاطر تمرکز اقدامات تروریستی روی این نوع

شبکه‌ها افزایش یافته است(افتخاری، ۱۳۸۱: ۳۱۲). مراکز علمی مختلفی در سراسر جهان به تعیین مصداق‌های زیر ساخت‌ها و مراکز حیاتی و حسّاس پرداخته اند. از جمله‌ی این مراکز کمیسیون ریاست جمهوری آمریکاست که برای حفاظت از زیر ساخت حیاتی با بررسی کارشناسانه‌ی این موضوع، ده هدف اساسی را در قالب زیر ساخت‌های حیاتی و مراکز حسّاس تعیین کرده است. این زیر ساخت‌ها و مراکز حیاتی و حساس عبارت‌اند از: زیر ساخت حمل و نقل- تولید و انباشت نفت و گاز-تأمین آب- خدمات اضطراری- مالی و بانکداری- نیروی برق- اطلاعات و ارتباطات- خدمات دولتی -زیر ساخت دفاعی و مردم. این زیر ساخت ها خدمات لازم برای تأمین رفاه و زندگی مردم یک کشور را فراهم کرده، اموری از قبیل کنترل تأسیسات، هوا، فضای غیر نظامی تا هماهنگی خدمات امداد محلّی و حفظ سیستم تجارت و بانکداری را شامل می‌شوند(مکنزی،۱۳۸۲: ۱۰۶).

گزارش‌ها نشان می‌دهد تاکنون گروههای تروریستی، چریک‌های شورشی و...عملیات‌های متعددی را علیه این‌گونه مراکز و تأسیسات زیربنایی در سطح کشورها انجام داده‌اند. در این زمینه می‌توان به عنوان نمونه از جنبش و چریک‌های شورشی کرد Pkk در ترکیه، گروه جدایی طلب باسک در اسپانیا،گروهک تروریستی پژاک در شمال غرب ایران، گروهک تروریستی جندالله وابسته به عبدالمالک ریگی در جنوب شرق ایران وگروهک تروریستی الاحواز در خوزستان نام برد. مراکز پرجمعیت، کارخانجات مواد شیمایی، تأسیسات انرژی، تأسیسات اتمی، صنایع غذایی، تأسیسات برق، منابع آب، سدها از جمله اهداف مهم این گروههای تروریستی در حمله به مراکز حسّاس و حیاتی به شمار می‌روند(شاه حسینی، ۱۳۸۸: ۲۲). گزارش‌های متعدد نشان می‌دهد که در سال‌های اخیر مهمترین عملیات تروریستی علیه تأسیسات زیربنایی شامل: عملیات علیه مراکز و تأسیسات راه‌آهن ، ربودن هواپیما و کشتی، اتوبوس و ایستگاههای اتوبوس، تأسیسات انرژی وخطوط نفتی و فرودگاه بوده است (طیب،۱۳۸۲ :۳۳). همچنین نمونه‌های شدیدی در ارتباط با عملیات خرابکاری و تروریستی علیه منابع آب آشامیدنی در شهرها نیز وجود دارد. تلاش راست‌گرایان افراطی آمریکایی برای مسموم کردن آب آشامیدنی چند شهر از جمله این اقدامات است. چنان‌که پلیس اف بی آی در

سال ۱۹۹٤ انباری را کشف نمود که در آن صد لیتر سیانید وجود داشته و گروهی به نام "White Supremacist"در آرکانزاس قصد داشتند که با این مایع منابع آب آشامیدنی این شهر را مسموم نمایند(ماه پیشانیان،۱۳۸۸)

مجموع مطالب بالا نشان می دهد که اقدامات تروریستی علیه زیر ساخت‌ها و مراکز حسّاس و حیاتی در سال‌های اخیر به یک موضوع وسوسه انگیز برای گروههای تروریستی تبدیل شده است. چه این‌که مهمترین هدف سازمان‌های تروریستی مطرح کردن خود و مواضع شان در سطح رسانه ای است و اقدامات تروریستی علیه مراکز حسّاس،حیاتی به دلیل وحشت عمومی که ایجاد می‌کند، به سرعت رسانه ای شده و در صدر اخبار جهان قرار می‌گیرد. ضمن این‌که نسبت به عملیات تروریستی علیه مراکز نظامی، حمله تروریستی علیه این‌گونه تأسیسات و مراکز هزینه و خطر کمتری دارد. در این میان، گروههای تروریستی و جنبش‌هایی که دارای گرایش‌های اعتقادی هستند، همچون گروههای راست افراطی در آمریکا و اروپا، گروه تروریستی القاعده، طالبان، سپاه صحابه و... جزو خطرناکترین گروههای تروریستی به حساب می‌آیند، چرا که از همه ابزارها و شیوه های غیر انسانی و مرگبار علیه اهداف خود استفاده می‌کنند و عموماً خون‌بارترین و پرتلفات ترین حملات نیز توسط این گروهها انجام می‌گیرد. استفاده از کودکان و زنان عقب مانده‌ی ذهنی به عنوان حاملان بمب، مسموم کردن غذای اهدایی به هیأت‌های مذهبی، بمب گذاری در اتوبوس‌ها، هتل ها و..، غرق کردن شیعیان عزادار در رود فرات، انفجار بمب در حرم مطهر امام رضا در مشهد، بمب گذاری در مسجد امام علی زاهدان و... از جمله این شیوه‌ها و اقدامات ددمنشانه به شمارمی رود.

روش تحقیق این پژوهش توصیفی-تحلیلی است. سؤال اصلی مقاله آن است که، کلان‌شهر مشهد در معرض چه نوع اقدامات و حملات تروریستی قرار دارد و مهمترین مناطق، زیرساخت ها و تأسیسات مورد تهدید کدام اند؟ مفروض این مقاله آن است که مجاورت استان خراسان و کلان‌شهر مشهد با کشور افغانستان، به عنوان مهمترین کانون تنش در سطح

منطقه و همچنین حضور و فعالیت گروههای تروریستی، می تواند امنیت شهرهای استان و به خصوص کلان‌شهر مشهد را مورد تهدید قرار دهد. بر این اساس، دراین پژوهش تلاش شده است تا ضمن بیان انواع تهدیدات تروریستی، مهمترین مناطق مورد تهدید و آسیب پذیر کلان-شهر مشهد در مقابل تهدیدات تروریستی در قالب مراکز و تأسیسات حیاتی، حسّاس و مهم مورد بررسی قرار گیرد.

۳. بیان موضوع

۳-۱. تروریسم دینی – مذهبی در افغانستان و تأثیر آن بر امنیّت استان خراسان رضوی و کلان شهر مشهد

افغانستان سرزمینی است شدیداً قوم‌گرا و فرهنگ و نظام قبیله‌ای بر آن‌حکم‌فرماست. دین ۹۸٪ مردم افغانستان اسلام است. از این‌میان حدود ۷۰٪ اهل سنت‌اند،که بیشتر مذهب حنفی دارند و بیش از ۲۵٪ نیز شیعه‌ی اثنی‌عشری هستند. جامعه‌ی افغانی به ویژه جامعه‌ی روستایی و قومی و کوچی تعهّد و تقیّد شدیدی نسبت به دین ومذهب دارند.(مارسدن،۱۳۷۸: ۳۹) به دلیل وضعیت خاص افغانستان، طیّ دهه‌های گذشته به ویژه در دوران مبارزات علیه شوروی سابق، این کشور به یکی از اصلی‌ترین پایگاههای گروههای بنیادگرای اسلامی همچون القاعده، طالبان، سپاه صحابه و...تبدیل شد و این وضعیت علی‌رغم فرازو نشیب های متعدد همچنان پابرجاست. واقعیت این است که طیّ سال‌های اخیر نام افغانستان برای بیشتر مردم جهان تداعی‌گر نام سازمان ها و گروههای بنیادگرای اسلامی همچون القاعده و طالبان است. انجام عملیات های تروریستی سازمان القاعده تحت رهبری اسامه بن‌لادن برضد اهداف مختلف مانند حمله به برج های دوقلوی مرکز تجارتی جهانی، عملیات های انتحاری متعدد در کشورهای یمن، عربستان، لبنان، اوگاندا، تانزانیا، سودان، عراق، افغانستان، پاکستان علیه نیروهای اشغالگر و همچنین مسلمانان سایر فرق اسلامی بخصوص شیعیان، نام این گروه را به عنوان یک گروه بنیادگرای خشن اسلامی برای جهانیان معرفی کرده است، که تابع هیچ‌کدام از اصول اسلامی، اخلاقی و انسانی نیستند.

نگاهی به عقاید ضد شیعی و ضد ایرانی القاعده، طالبان، وهابیون و... نشـان مـی دهـد کـه فعالیت آنها در افغانستان می‌تواند در بردارنـده تهدیـدات تروریسـتی و امنیّتـی متعـددی بـرای استان خراسان و بخصوص کلان‌شهر مشهد باشد. فتوای ملاعمر در مباح دانستن خون شیعیان، فتواهای متعدد علمای وهابی و سلفی ساکن در عربستان، پاکستان و افغانستان در مورد رافضی دانستن شیعیان، منجر به بروز خون‌بارترین اقدامات تروریستی علیه شیعیان شده است. بـدترین نماد این تفکر متحجرانه را در عملیات های تروریستی مکرّری می بینیم که هر هفته در عـراق، افغانستان، پاکستان علیه شـیعیان در قالـب حمـلات انتحـاری صـورت مـی گیـرد. بـه اعتقـاد کارشناسان راهبرد تشدید تضادهای مذهبی بین دو ملت ایران و افغانستان، بـه‌ویـژه در منـاطق مرزی دو کشور از مهمترین برنامه‌های کشورهای اشغالگر و رقیبـان منطقـه‌ای ایـران همچـون عربستان، پاکستان می‌باشد. اوج این تضادها و تنش های مذهبی در زمـان حکومـت طالبـان در افغانستان مشاهده شد که با اعلام فتوا های متعدد ریخـتن خـون شـیعیان مبـاح دانسـته شـد و تشدید ناامنی در مناطق مرزی استان خراسان در قالب شرارت، گروگان گیری، قتـل و غـارت، ترور، تجاوزات مرزی، تسلیح مخالفین نظام و...جزو سیاست های تغییر ناپـذیر ایـن حکومـت مذهبی علیه ایران محسوب می شد(زرقانی. ۱۳۸٦: ۱٥٤).

بر این اساس، هرگونه حضور و تقویت گروههای بنیـادگرای اسـلامی همچـون طالبـان، وهابیون و القاعده در افغانستان به طور قطع تأثیرات شدید امنیتـی بـر اسـتان خراسـان خواهـد داشت. بررسی روند موجود نشان می‌دهد که افزایش انحراف این گروهها از اصول اسـلامی و تشدید اختلافات بین این گروهها و سایر مذاهب به ویژه شیعیان، در آینده مـی‌توانـد در قالـب حملات و اقدامات تروریستی متعددی در استان خراسان خود را نشـان دهـد. حملـه و بمـب-گذاری سال قبل در مسجد حضرت علی(ع) زاهدان، تـرور امامـان جمعـه و جماعـات، تـرور روحانیون خوش فکر اهل سنت و شیعه در شهرستان‌هـای مـرزی، حملـه و بمـب گـذاری در مراسم عزادرای (شهرستان خواف)، دو حمله‌ی انتحـاری بـه عـزادارن عاشـورا در چابهـار و... نشانه هایی از این حرکت شوم در استان های شرقی است. با توجه به نفوذپذیر بودن مرزهـای استان و ترددهای غیر مجاز فراوان به استان و بخصوص کلان شهر مشـهد، تروریسـم مـذهبی

موجود در افغانستان می‌تواند در قالب اقـدامات تروریسـتی مختلفـی همچـون بیـو تروریسـم، تروریسم شیمیایی، تروریسم انتحاری و حتی سایبر تروریسم خـود را نشـان دهـد. در ادامـه‌ی مطلب، مهمترین مناطق آسیب پذیر کلان‌شهر مشهد در مقابل تهدیدات و اقـدامات تروریسـتی به اختصار مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۳- ۲. مناطق آسیب پذیر کلان‌شهر مشهد در مقابل حملات تروریستی

۳- ۲-۱. مناطق آسیب پذیر زیر ساخت حمل و نقل

مهمترین عناصر حیاتی زیر ساخت حمل و نقل عبارت‌اند از: جاده ها و بزرگ راههـا، خطـوط و ایستگاههای راه آهن، مترو، فرودگاهها، خطوط لوله شامل خطوط انتقال گاز طبیعی. نفت خـام و سـایر مواد خطرناک (مکنزی،۱۳۸۲: ۱۰۶). بررسی عملیـات هـای تروریسـتی دنیـا نشـان مـی دهـد کـه ایـن تأسیسات و مراکز به عنوان یکی از اهـداف اصـلی مـورد نظـر تروریسـت هـا هسـتند. گـزارش‌هـا و تحقیقات نشان می دهد که مراکـز و تأسیسـات راه‌آهـن و متـرو، اتوبـوس و ایسـتگاههای اتوبـوس، خطوط نفتی، فرودگاهها ، هواپیما و کشتی ها از مهمترین اهـدافی بـوده کـه طـیّ سـال‌هـای ۱۹۹۶ تـا ۱۹۹۸ علیه آنها در اروپا عملیات تروریستی صورت گرفته است. علاوه بر این انتشار گازسـمّی توسـط فرقه‌ی مذهبی آئوم شین ریکیو درمتروی ژاپن درسال ۱۹۹۵ نیز از جمله اقدامات تروریسـتی در حملـه به زیر ساخت حمل و نقل محسوب می‌شود. همچنین سایبر تروریسم یـا اسـتفاده از فضـای مجـازی برای حمله به زیر ساخت‌های حمل و نقل نیز یکی دیگر از تهدیـدات تروریسـتی جـدّی ایـن حـوزه است. در برخی از فرودگاه‌های آمریکا نزدیک به هزار پرواز در هر ساعت به زمین نشـانده مـی‌شـود و این کار از طریق سیستم رایانه‌ای انجام می‌شود. و وجود هرگونه اختلالی در این سیسـتم‌هـا مـی‌توانـد منجر به خسارات و تلفات هولناکی شود.(اسمیت، ۱۳۸۰: ۱۷)

با توجه به وضعیت خاص افغانستان وبخصوص حضور تروریست های مـذهبی افراطـی در ایـن کشور، اقدامات تروریستی می تواند در قالب تروریسم بیولـوژیکی، تروریسـم شـیمیایی و تروریسـم انتحاری و سایبر تروریسم یا تروریسم فضای مجازی انجام گیرد. به عبارت دقیق‌تر تمامی عناصـر ایـن زیر ساخت در شهرهای استان و بخصوص کلان‌شهر مشهد می تواند با این چهار شـیوه مـورد حملـه

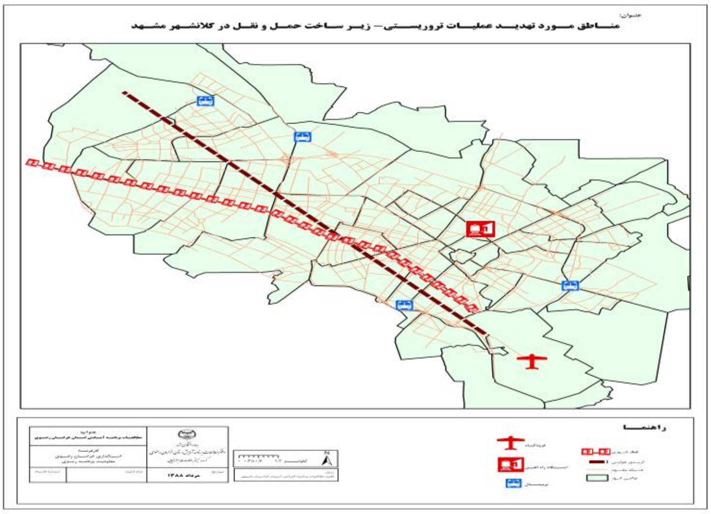
قرار گیرد. حمله انتحاری و بمب‌گذاری در میان جمعیت متراکم ایستگاههای مترو،راه آهن و فرودگـاه. استفاده از مواد شیمیایی و بیولوژیکی همچون میکروب سـیاه زخـم، گـاز سـمی و ...در آلـوده کـردن محیط های شلوغ و پرترافیک راه آهن، مترو و فرودگاه. هواپیمـا ربـایی و سـرانجام اخـتلال شـدید در برنامه های کنترل و نظارت خطوط و حمل ونقل زمینی مانند مترو و ترافیک هـوایی از طریـق سـامانه-های ارتباطی- اطلاعاتی مهمترین تهدیدات این حـوزه اسـت کـه بـا توجـه بـه گسـترش روز افـزون اقدامات تروریستی علیه این نوع زیـر سـاخت هـا، هوشـیاری و نظـارت مسـؤولان ذی‌ربـط را مـی-طلبد.جدول زیر مهمترین عناصر زیر ساخت حمل و نقل و نوع تهدیـدات تروریسـتی را، کـه متوجـه آنهاست نشان می‌دهد.

جدول۲: زیر ساخت حمل و نقل، شیوه و ابعاد تهدیدات تروریستی

نوع حمله تروریستی / عناصر حیاتی زیر ساخت	حمله بیولوژیکی (نمونه انتشار میکرب سیاه زخم)	حمله شیمیایی (نمونه انتشار ماده سمی سارین)	حمله انتحاری و بمب گذاری	حمله اطلاعاتی واختلال در سیستم های کنترل و نظارت سیستم های الکترونیکی
ایستگاههای راه آهن ،مترو، اتوبوس	انتشار مواد بیولوژیکی در میان جمعیت متراکم	انتشار مواد سمی و شیمیایی در میان جمعیت متراکم	حمله انتحاری و بمب گذاری در ایستگاههای مترو .را اه آهن .	اختلال در سیستم هدایت مترو و سیستم ناوبری هوایی
خطوط لوله(گاز طبیعی. نفت خام و سایر مواد خطرناک	------	---------	بمب گذاری در خطوط انتقال	----------
فرودگاهها و خطوط هوایی	انتشار مواد بیولوژیکی در میان جمعیت متراکم	انتشار مواد سمی و شیمیایی در میان جمعیت متراکم	حمله انتحاری و بمب گذاری درفرودگاه هواپیما ربایی	اختلال در سیستم ناوبری هوایی و ناامنی در ترافیک هوایی

جدول از نگارندگان

نقشه ۱ . مناطق آسیب پذیر در مقابل حملات تروریستی (زیر ساخت حمل و نقل) در کلان شهر مشهد

۳- ۲-۲. مناطق آسیب پذیر زیر ساخت تولید و انباشت نفت و گاز

مهمترین عناصر حیاتی زیر ساخت تولید و انباشت نفت و گاز عبارت‌اند از: مخازن اصلی نفت خام وگاز طبیعی، تأسیسات نگهداری و مخازن نفت و گاز پالایش شده، پالایشگاهها و کارخانه‌جات پتروشیمی و شیمیایی. با توجه به قابلیت انفجاری عظیم عناصر این زیر ساخت در برابر کوچکترین حملات تروریستی و همچنین مطرح شدن و انعکاس وسیع آن در جامعه به دلیل در معرض بودن و قابل مشاهده بودن آن در صورت روبرویی با حملات تروریستی، این عناصر نیز از اهداف اساسی مورد نظر تروریست ها محسوب می شوند. به گفته‌ی سخنگوی وزارت نفت عراق، طیّ سال ۲۰۰۶ میلادی بیش از ۱۵۹ حمله تروریستی علیه تأسیسات و اهداف نفتی عراق صورت گرفته است. این به این معناست که در هر دو روز یک حمله تروریستی در عراق بر ضد تأسیسات نفتی صورت گرفته است(خبرگزاری فارس، ۱۳۸۵/۱۲/۲) همچنین در خرداد ماه سال گذشته رسانه ها به نقل از فرماندار ایرانشهر از حمله‌ی تروریستی به دو مخزن از مخازن نفت سفید ایرانشهر خبر دادند. ظرفیّت یکی از این دو مخزن دو میلیون و هفتصد هزار لیتر نفت سفید بوده که کاملاً از بین رفته است(روزنامه جمهوری اسلامی،۱۳۸۸/۰٤/۰۹)

میان شیوه‌های متفاوتی که تروریست‌ها برای حمله به عناصر حیاتی این نوع زیر ساخت می‌توانند استفاده کنند، حمله موشکی، بمب گذاری و حملات انتحاری بیشتر محتمل است. ضمن این‌که اگرمراحل تولید و پالایش نفت و گاز به صورت سیستمی و وابسته به شبکه‌های اطلاعاتی باشد، در صورت روبرو شدن با یک حمله‌ی سایبری امکان بروز برخی فجایع به عنوان نمونه انفجار های مهیب وجود دارد. اقدام به بمب‌گذاری یا یک حمله تروریستی کوچک به مراکزی مانند پالایشگاه گاز خانگیران سرخس، منابع ذخیره نفت و گاز در کلان‌شهر مشهد و... که از ترتیبات حفاظتی پایینی برخوردار است، پیامدهای متعددی را به همراه خواهدداشت. اول این‌که به دلیل قابلیت انفجار و اشتعال بسیار بالای مواد موجود در این مراکز، این حمله کوچک ممکن است منجر به ایجاد انفجارات متعدد و گسترش شدید آتش سوزی شود، در نتیجه تلفات بسیار بالا خواهد بود.در صورتی که در فصل زمستان این حمله

صورت گیرد به طور طبیعی گاز مصرفی خانگی ، نیروگاهی و صنعتی کلان شهر مشهد و شش استان کشور برای مدت نامعلومی قطع خواهد شد و مهمتر این‌که به دلیل قابل مشاهده بودن نتایج این حمله جوّ بسیار ناامن و پر تنشی در جامعه پدید خواهد آمد. مروری بر حمله به برج های تجارت جهانی آمریکا نشان می‌دهد که، اگرچه در این حادثه فقط حدود چهار تن کشته شدند، اما به دلیل رسانه ای شدن این انفجار، جامعه‌ی آمریکا و حتی مردم سایر کشورها برای مدت چند هفته به دلیل شوک ناشی از این اتفاق وحشت زده بوده و به شدّت احساس ناامنی می‌کردند.

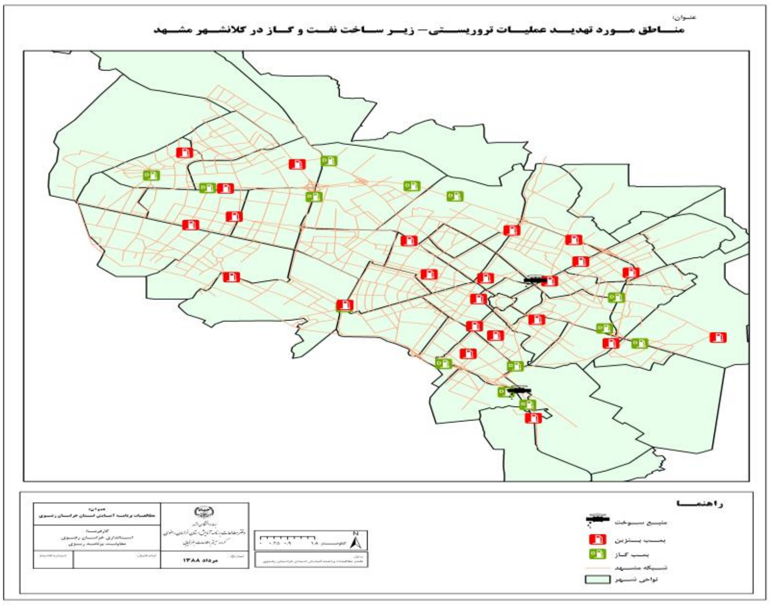
جدول ۳. زیر ساخت تولید ، انباشت نفت و گاز و انواع تهدیدات تروریستی

نوع حمله تروریستی / عناصر حیاتی زیر ساخت	حمله بیولوژیکی	حمله شیمیایی	حمله انتحاری حمله موشکی و بمب گذاری	حمله اطلاعاتی واختلال در سیستم های کنترل و نظارت سیستم های الکترونیکی
مخازن اصلی نفت خام و گاز طبیعی	ــــــــ	ــــــــ	احتمال وقوع بسیار زیاد	حتمال وقوع زیاد
تاسیسات نگهداری و مخازن نفت و گاز پالایش شده ،	ــــــــ	ــــــــ	حتمال وقوع بسیار زیاد	ا حتمال وقوع زیاد
پالایشگاهها و کارخانه جات پتروشیمی و شیمیایی.	ــــــــ	ــــــــ	حتمال وقوع بسیار زیاد	ا حتمال وقوع زیاد

جدول از نگارندگان

لازم به ذکر است، مبنای تعیین نوع و سطح تهدیدات تروریستی (احتمال بسیار زیاد. زیاد و...)در جدول بالا و برخی جداول بعدی، یک نوع مقایسه‌ی نسبی بین انواع زیر ساخت ها و رابطه‌ی آن با نوع تهدید است. به عنوان نمونه، در حالی که احتمال حملات تروریستی از نوع بیولوژیکی و شیمیایی برای زیر ساخت تولید و انباشت آب بسیار زیاد است، در حمله به زیر ساخت انباشت نفت و گاز، احتمال وقوع این نوع حملات در حد صفر است، در حالی‌که، احتمال وقوع حملات انتحاری، بمب گذاری در تأسیسات این نوع زیر ساخت بسیارزیاد خواهد بود.

نقشه ۲ . مناطق آسیب پذیر در مقابل حملات تروریستی (زیر ساخت نفت و گاز) در کلان شهر مشهد

۳- ۲-۳. مناطق آسیب پذیر زیر ساخت تأمین آب:

مهمترین عناصر حیاتی زیر ساخت تامین آب عبارت‌اند از: سد ها، مخازن آب شهری، تأسیسات نگهداری، تصفیه و سیستم های انتقال شامل خطوط لوله و سیستم های خنک کننده(مکنزی،۱۳۸۲: ۱۰٦). تقریباً هر چهار شیوه عملیات تروریستی یعنی بیو تروریسم، تروریسم شیمیایی، تروریسم انتحاری و سایبر تروریسم یا جنگ اطلاعاتی برای حمله به عناصر این زیر ساخت می تواند مورد استفاده قرارگیرد. در این میان، خطرناک‌ترین و محتمل‌ترین حمله‌ی تروریستی، عملیات تروریستی بااستفاده از مواد بیولوژیک با هدف آلوده کردن منابع آبی به ویژه در شهرهای بزرگ است. این نوع عملیات های تروریستی علیه یک هدف موضعی و محلّی می‌تواند یک بیماری اپیدمیک گسترده به بار آورد.(شاه حسینی، ۱۳۸۸:۳۳) در سال گذشته تیمی تروریستی در تهران دستگیر شدند که از جمله طرح های آنان مسوم سازی

آب شرب تهران و همچنین مسموم ساختن مواد غذایی بوده است. (خبرگزاری فارس ۱۳۸۸/۵/۱۷*).

برخلاف عوامل شیمیایی ، سلاح های بیولوژیک به راحتی می‌تواند در دست تروریست ها قرارگرفته و برای کشتار دسته جمعی به کار رود. نکته‌ی دیگر این است که برخی از عوامل بیماری‌زا و انتقال‌یافته به وسیله‌ی غذا و آب مانند سالمونلا، شیگلا و استافیلوکوک آرئوس هر روزه درآزمایشگاه های تشخیص طبی جدا می‌شوند. از طرف دیگر کشت این عوامل کاری مشکل نیست و حتی به وسیله‌ی یک تکنسین در هر آزمایشگاه تشخیصی میکروبیولوژی ، عملی است. انتقال و انتشار این عوامل در سد ها و مخازن آب امری ساده و عملی است. بنابراین یک حمله‌ی کوچک بیوتروریستی با عوامل بیولوژیک می‌تواند باعث آسیب های مهم و جبران ناپذیری شود .منابع آب استان خراسان به خصوص کلان شهر مشهد از سدها و مخازنی تأمین می‌شود که به دلیل ضعف حفاظت، امکان وقوع یک عملیات تروریستی با استفاده از عوامل بیولوژیک دور از انتظار نیست. برای فرد تروریستی که به دلیل اعتقادات و باورهای غلط مذهبی، کشتن تعداد محدودی از طرفدران مذهب مقابل، راه رفتن به بهشت است، انجام یک عملیات تروریستی بیولوژیکی و کشتن هزاران شیعه در درجه‌ی اولی ثواب قرار دارد. به همین دلیل حفاظت از منابع و مخازن آب شهرها به ویژه مخازن آب شرب کلان شهر مشهد در مقابل عملیات بیو تروریستی جزو ملاحظات امنیتی بسیار مهم محسوب می‌-شود. جدول زیر مهمترین عناصر زیر ساخت تأمین آب و انواع تهدیدات تروریستی متوجه این عناصر را نشان می‌دهد.

---

* اعترافات آرش رحمانی پور معروف به سورنا دردادگاه انقلاب . خبرگزاری فارس. شنبه ۱۳۸۸/۵/۱۷

جدول ۴: زیر ساخت تامین آب و انواع تهدیدات تروریستی

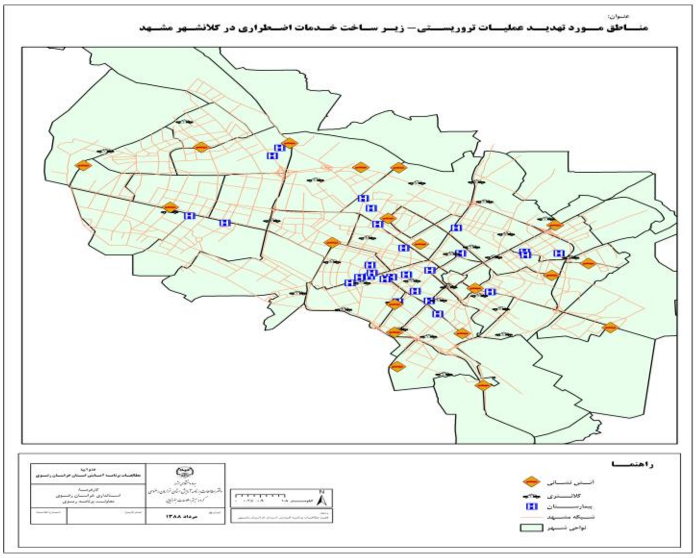
نوع حمله تروریستی / عناصر حیاتی زیر ساخت	حمله بیولوژیکی آلوده کردن آب با یک ماده بیولوژیک مانند سالمونلا تیفی و...	حمله شیمیایی آلوده کردن آب با یک ماده سمی و شیمیایی	حمله انتحاری و بمب گذاری	حمله اطلاعاتی واختلال در سیستم های کنترل و نظارت سیستم های الکترونیکی
سد ها	احتمال وقوع بسیار زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع کم	احتمال وقوع کم
،مخازن آب شهری ،تاسیسات نگهداری، تصفیه	احتمال وقوع بسیار زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع کم	احتمال وقوع کم
سیستم های انتقال شامل خطوط لوله و سیستم های خنک کننده.	احتمال وقوع بسیار زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع کم	احتمال وقوع کم

جدول از نگارندگان

۳-۲-۴. مناطق آسیب پذیر زیر ساخت خدمات اضطراری

مهمترین عناصر حیاتی این زیر ساخت عبارت‌اند از: بیمارستان‌ها، مراکز درمانی، پاسگاههای پلیس، مراکز آتش نشانی ومراکز امداد و نجات(مکنزی،۱۳۸۲: ۱۰٦). با توجه به اهمیت فعالیت این مراکز به ویژه در مواقع بروز بحران، هرگونه عملیات تروریستی علیه این عناصر می‌تواند پیامدهای اجتماعی، بهداشتی و سیاسی متعددی داشته باشد. البته عموماً این نوع مراکز به دلیل ماهیت و نوع فعالیت از نظر مسائل ایمنی و حفاظتی دارای استانداردهای حفاظتی‌اند و از این‌رو تروریست‌ها کمتر خواهان حمله به این‌گونه تأسیسات هستند، ضمن این‌که عموماً عملیات تروریستی علیه این نوع مراکز از نظر انعکاس در سطح جامعه چندان مهم تلقی نمی-شوند. با این وجود هر چهار نوع اقدام تروریستی یعنی بیو تروریسم، تروریسم شیمیایی، تروریسم انتحاری و سایبر تروریسم می‌تواند برای حمله به عناصر این زیر ساخت مورد استفاده قرارگیرد. به عنوان نمونه می‌توان به حملات گروهک تروریستی عبدالمالک ریگی به پاسگاههای مرزی ایران در مرز پاکستان و گروگان گرفتن و به شهادت رساندن نیروهای انتظامی مستقر در آن اشاره کرد.

نقشه ۳. مناطق آسیب پذیر در مقابل حملات تروریستی (زیر ساخت خدمات اضطراری) کلان شهر مشهد

۳-۲-۵. مناطق آسیب پذیر زیر ساخت نیروی الکتریسته

مهمترین عناصر حیاتی این زیر ساخت در استان خراسان رضوی و کلان‌شهر مشهد عبارت‌اند از: نیروگاههای برق و ایستگاههای تولید نیرو،شبکه های انتقال و توزیع، مکان های انباشت سوخت مورد نیاز سیستم. همانند زیر ساخت آب و انرژی، زیر ساخت نیروی الکتریسته نیز از جمله اهداف اصلی تروریست‌ها در انجام عملیات‌های تروریستی به شمار می‌روند. بررسی و مطالعه‌ی منابع اطلاعاتی و آماری در ارتباط با تروریسم داخلی در اروپا نشان می‌دهد که از مجموع عملیات‌های تروریستی انجام شده، تعداد ۹۹ عملیات علیه تأسیسات تولیدی و انتقال انرژی الکتریکی انجام شده است.

جذابیّت حمله به زیر ساخت تولید برق به این دلیل است که اولین پیامد این عملیّات تروریستی قطع برق است، که به طور طبیعی این وضعیت برای مردم وحشت برانگیز و اضطراب آور خواهد بود. و این موضوع تروریست‌ها را به هدف اولیه و شاید اصلی خود که

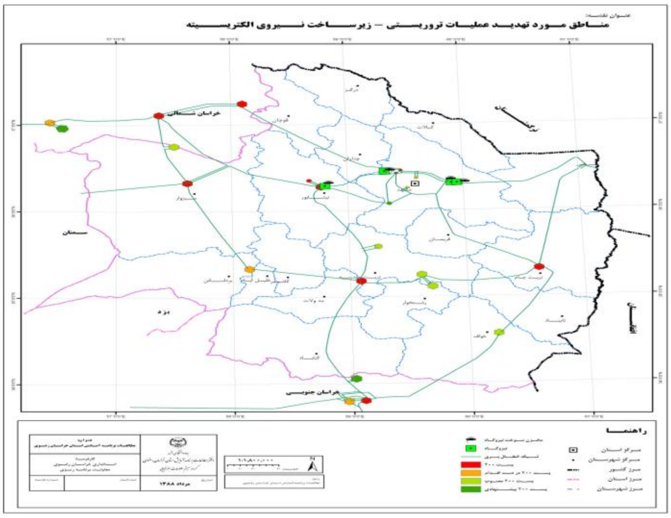
جلب توجه مردم به عملیات خود است، خواهد رساند. ضمن این‌که به دلیل وابستگی شدید جمعیت شهری و همچنین وابستگی زیاد فعالیت‌های صنعتی، خدماتی، بهداشتی، غذایی، نظامی و انتظامی و ...به نیروی الکتریسته و نبود سیستم های جایگزین موقتی، انجام یک عملیات تروریستی کوچک همچون بمب‌گذاری در مجاورت ایستگاههای تولید، شبکه‌های انتقال و مخازن سوخت، می‌تواند پیامدهای وسیع اجتماعی، اقتصادی، بهداشتی و امنیتی به دنبال داشته باشد.همچنین، به دلیل این‌که امروزه وظیفه‌ی خطیر تولید، توزیع وانتقال نیروی الکتریسته عمدتاً به عهده‌ی سیستم‌های رایانه‌ای گذاشته شده، این موضوع زمینه‌ی مناسبی را جهت عملیات تروریستی از نوع شبکه‌ای فراهم کرده است، به طوری‌که یکی از تهدیدات تروریستی جدّی این زیر ساخت حملات جنگ الکترونیکی به منظور اختلال در سیستم-هاست(اسمیت، ۱۳۸۰: ۱۷).

جدول۵: زیر ساخت نیروی الکتریسته و انواع تهدیدات تروریستی

نوع حمله تروریستی / عناصر حیاتی زیر ساخت	حمله بیولوژیکی	حمله شیمیایی	حمله انتحاری حمله موشکی و بمب گذاری	حمله اطلاعاتی واختلال در سیستم های کنترل و نظارت سیستم های الکترونیکی
نیروگاههای برق و ایستگاههای تولید نیرو	------	------	احتمال وقوع بسیار زیاد	حتمال وقوع زیاد
،شبکه های انتقال و توزیع	------	------	حتمال وقوع زیاد	ا حتمال وقوع زیاد
مکان های انباشت سوخت مورد نیاز	------	------	حتمال وقوع بسیار زیاد	ا حتمال وقوع زیاد

جدول از نگارندگان

نقشه ۴. مناطق آسیب پذیر در مقابل حملات تروریستی (زیر ساخت نیروی الکتریسته) استان و کلان شهر مشهد

نقشه‌ی بالا، مهمترین مناطق مورد تهدید را در زیر ساخت نیروی الکتریسته در سطح استان و کلان‌شهر مشهد نشان می دهد. لازم به ذکر است با توجه به تعداد محدود تأسیسات این نوع زیر ساخت در کلان‌شهر مشهد، نقشه‌ی ٤، مناطق مورد تهدید این نوع زیر ساخت را در سطح استان و کلان‌شهر مشهد نشان می دهد.

۳-۲ -۶. مناطق آسیب پذیر زیر ساخت عمومی - مردمی :

منظور از زیر ساخت عمومی و مردمی، تأسیسات، مراکز، صنایع و...هستند که عمدتاً امنیت، بقاء و رفاه مردم بدان‌ها وابسته است و در تقسیم بندی‌های قبل لحاظ نشده است. از جمله عناصر مهم این زیر ساخت ها می توان به موارد زیر اشاره کرد:

- هتل ها، مهمان‌سراها؛
- مراکز خرید، مراکز تفریحی و گردشگری ، اماکن مذهبی؛
- سرد خانه ها، سیلوهای گندم، کارخانه‌ها و انبارهای مواد غذایی(مکنزی،۱۳۸۲: ۱۰۷).

ازآن‌جاکه عملیات تروریستی علیه عناصر این زیر ساخت مستقیماً امنیت و بقاء مردم را مورد تهدید قرار می‌دهد، این مکان‌ها به عنوان اهداف اصلی تروریست‌ها در همه جای جهان

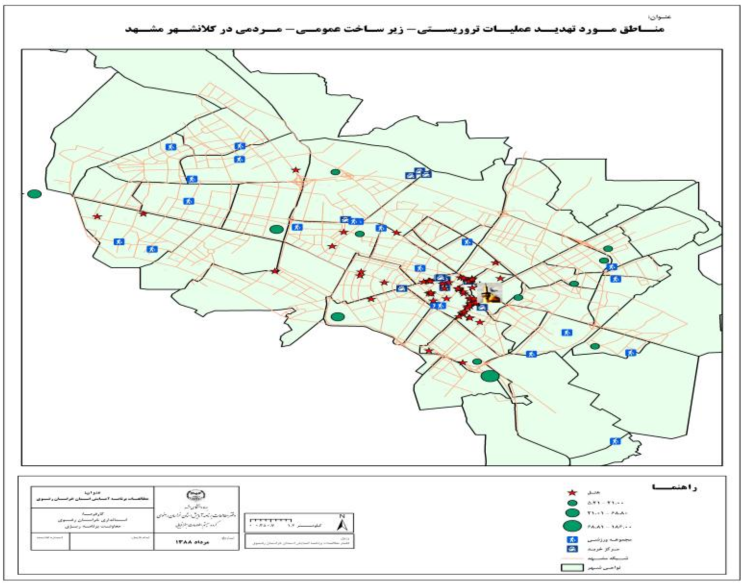
قلمداد می‌شوند. حمله‌ی تروریست‌های اندونزیایی (جماعت اسلامی از وابسته های القاعـده) بـه هتل ماریوت در سال ۲۰۰۳، و هتل «جی دبلیو ماریوت» و هتـل «ریتـز- کـارلتون» در ۱۷ ژوئیـه ۲۰۰۸ ، حمله تروریستی به مسجد شیعیان یمن، حمـلات تروریسـتی هـم‌زمـان بـه ده منطقـه مختلف (پایانه مسافربری،هتل تاریخی تاج محل و هتل پنج ستارهٔ اوبروی، یک بیمارستان، یک مرکـز یهودیان، یک سینما، رستوران، مرکز همایش ، اداره پلیس و چند مرکز اداری-تجاری) در شهر بمبئـی هند در ۲٦ نوامبر ۲۰۰۸و کشته شدن بـیش از ۱۹۵ تـن، حملـه‌ی تروریسـتی بـه حـرم امامـان معصوم و اماکن مذهبی عراق، حمله به مناطق گردشگری مالزی، حملـه بـه حسـینیه‌ی ثـار ا... شیراز، حمله به مسجد علی ابن ابیطالب زاهدان و...صدها نمونه‌ی دیگر، نشان از اعتقاد راسـخ تروریست‌ها بر انجام عملیات تروریستی در این مکان‌ها دارد.

هم‌چنان‌که در جدول زیر نشان داده شده است، این مراکز می توانند به شـیوه هـای مختلـف مـورد حملات تروریستی قرار بگیرند. بـه ویـژه حمـلات انتحـاری و بمـب گـذاری، حمـلات شـیمیایی و حملات بیولوژیکی. منتها در حملات انتحاری تعـداد تلفـات نسـبت بـه حمـلات بیولـوژیکی کمتـر خواهد بود. هم‌چنان‌که قبلاً ذکر شد بیشتر مراکز بالا (امـاکن تفریحـی، هتـل‌هـا، امـاکن مـذهبی) و دارای تراکم جمعیت بالایی هستند که در صـورت بـروز حمـلات تروریسـتی بیولـوژیکی بـه سـرعت ایـن بیماری‌های کشنده گسترش یافته و تلفات وحشتناکی بر جای خواهد گذاشت.

جدول ۶: زیرساخت عمومی- مردمی و انواع تهدیدات تروریستی

نوع حمله تروریستی / عناصر حیاتی زیر ساخت	حمله بیولوژیکی آلوده کردن محیط با یک ماده بیولوژیک	حمله شیمیایی آلوده کردن محیط با یک ماده سمی و شیمیایی	حمله انتحاری بمب گذاری و حملات مسلحانه	حمله اطلاعاتی واختلال در سیستم های کنترل و نظارت سیستم های الکترونیکی
هتل ها، مهمانسراها مراکز اقامتی	احتمال وقوع بسیار زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع بسیار زیاد	-------------
مراکز خرید، مراکز تفریحی و گردشگری ، اماکن مذهبی	احتمال وقوع بسیار زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع بسیار زیاد	احتمال وقوع کم
سرد خانه ها، سیلوهای گندم، کارخانه ها و انبار های مواد غذایی	احتمال وقوع بسیار زیاد	احتمال وقوع زیاد	احتمال وقوع بسیار زیاد	احتمال وقوع کم

نقشه ۵. مناطق آسیب پذیر در مقابل حملات تروریستی (زیر ساخت عمومی- مردمی) کلان شهر مشهد

۴. نتیجه گیری

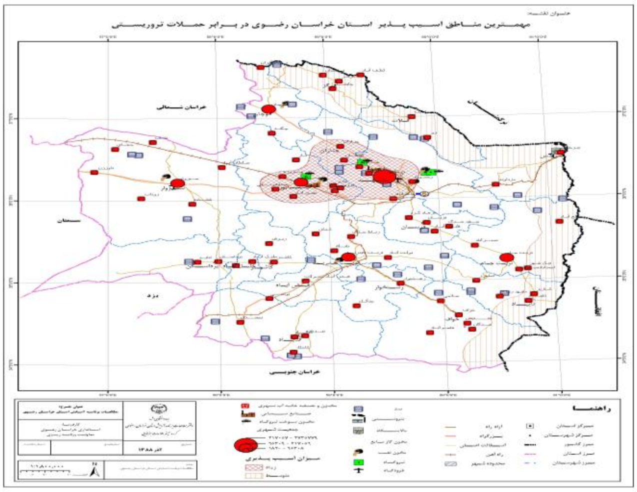
تهدیدات تروریستی طیف وسیعی از اقدامات را شامل می‌شود. بمب گذاری، قتل و آدم ربایی، هواپیما ربایی، گروگان گیری، انهدام مراکز و زیرساخت‌های حیاتی، حملات انتحاری، مسموم کردن آب شرب، آلوده کردن فضاهای پرجمعیت به میکرب ها و ویروس بیماری‌های مرگبار همانند سیاه زخم و...از جمله مهمترین شیوه ها و اقداماتی است که می‌توان آنها را در قالب تهدیدات تروریستی قرار داد. یکی از مهمترین دلایل این‌گونه اقدامات تروریستی اختلافات، تنش ها و سوء برداشت های دینی و مذهبی است که از آن با عنوان تروریسم دینی - مذهبی یاد می شود.

افغانستان امروزه به عنوان یکی از اصلی‌ترین کانون های اسلام انحرافی از نوع طالبانی، وهابیت و سلفی‌گری به شمار می‌رود و بر این اساس، به دلیل مجاورت استان خراسان رضوی با کشور افغانستان، می‌توان ادّعا کرد این استان و به خصوص کلان‌شهر مشهد در خطر تهدید

این نوع تروریسم، یعنی تروریسم دینی-مذهبی قرار دارد. بررسی روند موجود نشان می‌دهد که افزایش انحراف این گروهها از اصول اسلامی و تشدید اختلافات بین این گروهها و سایر مذاهب به ویژه شیعیان، که بدون تردید از سوی محافل صهیونیستی تقویت می‌شوند، در آینده می تواند در قالب حملات و اقدامات تروریستی متعددی خود را نمایانگر سازد. حمله و بمب گذاری سال قبل در مسجد حضرت علی(ع) زاهدان، ترور امامان جمعه و جماعات، ترور روحانیون خوش فکر اهل سنت و شیعه در شهرستان های مرزی، حمله و بمب گذاری در مراسم عزادرای (شهرستان خواف)، حمله‌ی انتحاری به عزادران در روزعاشورا در شهر چابهار، نشانه‌هایی از این اقدامات و تهدیدات شوم است. بر این اساس، هرگونه حضور و تقویت گروههای بنیادگرای اسلامی همچون طالبان، وهابیون و القاعده در افغانستان به طور قطع تأثیرات شدید امنیتی بر استان خراسان خواهد داشت.

اگر بخواهیم خطر این نوع اقدامات تروریستی را برای کل استان ترسیم نماییم، به نظر می رسد دو منطقه در استان بیشتر در معرض این حملات تروریستی و امنیتی قرار دارند. منطقه اول شامل شهرهای مرزی استان است که به دلیل تنوع مذهبی خاص خود، زمینه‌ی بروز تنش و اختلاف مذهبی و در نتیجه اقدامات تروریستی در آنها فراهم تر است. حمله‌ی تروریستی به کاروان عزاداران امام حسین (ع) در روز عاشورا در یکی از شهرستان های مرزی استان،نمونه ای از این‌گونه اقدامات تروریستی است. منطقه‌ی دوم مورد تهدید، کلان‌شهر مشهد و بخشی از محدوده‌ی پیرامون آن است که به دلیل وجود حرم مطهر امام رضا (ع)، تمرکزجمعیت، وجود مراکز و تأسیسات مهم صنعتی، خدماتی، انتظامی، درمانی و همچنین وجود مراکز و زیر ساخت های مهم و حیاتی، مورد توجه تروریست‌هاست. عدم رعایت ملاحظات امنیتی در حفاظت از این گونه مراکز و زیر ساخت‌ها می تواند آنها را به طعمه های جذّاب و وسوسه انگیزی برای تروریست‌ها و حملات تروریستی احتمالی تبدیل کند. نقشه‌ی زیر مهمترین مناطق آسیب‌پذیر استان را در قالب دو بخش جداگانه شامل شهرهای مرزی و محدوده‌ی کلان‌شهر مشهد نشان می‌دهد.

نقشه ۶: مناطق آسیب پذیر خراسان رضوی در مقابل حملات تروریستی

سخن آخر این‌که، با توجه به نفوذ پذیر بودن مرزهای استان و ترددهای غیر مجاز فراوان بـه استان و بخصوص ورود و سکونت افـراد ناشـناس و مشـکوک التابعـه درکـلان شـهر مشـهد، تروریسم مذهبی موجود در افغانستان می‌تواند در قالب اقدامات تروریسـتی مختلفـی همچـون بیو تروریسم، تروریسم شیمیایی، تروریسم انتحاری و حتی سایبر تروریسم خود را نشان دهد. اقدام انتحاری یا پخش یک کپسول حاوی بیماری کشـنده سـیاه زخـم در مکـان‌هـای عمـومی پرجمعیت همانند حرم مطهر حضرت امام رضا(ع)، مترو مشهد، آلوده کـردن منـابع آب شـرب مشهد به مواد خطرناک شیمیایی، فلـج کـردن و اخـلال جـدّی درسیسـتم هـای رایانـه‌ای زیـر ساخت‌های ارتباطی، حمل و نقل،آب، برق، مخازن سـوخت و...کـابوس هـایی هسـتند کـه در صورت عدم توجه به ملاحظات امنیتی، می‌توانند به واقعیت هایی تلخ تبدیل شوند.

تشکر و قدردانی: این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی است که در جهاد دانشگاهی مشهد انجام شده است. مؤلفان وظیفه‌ی خود می دانند از حمایت های مادی و معنوی این سازمان در انجام این تحقیق قدردانی نمایند.

منابع و مآخذ

۱. آسایش، حسین، (۱۳۷۵). ***اصول و روش های برنامه ریزی ناحیه ای***، دانشگاه پیام نور.

۲. اسمیت» چارلز، (۱۳۸۰). «***حفاظت از آمریکا با زره سایبرنتیکی***»، ترجمه‌ی حسین علی زمانی، دوره ششم دکتری علوم دفاعی.

۳. افتخاری، اصغر، (۱۳۸۱). ***مراحل بنیادین اندیشه در مطالعات امنیتی***. مقاله مطالعات امنیت ملی پس از جنگ سرد. پژوهشکده مطالعات راهبردی.

٤. بصیری، محمد علی، (۱۳۷۹). "***تحولات مفهوم امنیت ملی***"، مجله‌ی اطلاعات سیاسی- اقتصادی، شماره ۱٦۳-۱٦٤.

۵. پور موسوی، سید موسی، (۱۳۸٦). ***ملاحظات امنیتی و دفاعی در آمایش سرزمین***، فصلنامه‌ی راهبرد دفاعی، ش ۱۵.

٦. خبرگزاری فارس.

۷. رهنمایی، محمد تقی، (۱۳۸۱). ***آمایش سرزمین و کاربرد های دفاعی***، مجموعه مقالات آمایش و دفاع سرزمینی، تهران: انتشارات دانشگاه امام حسین.

۸. زرقانی، سید هادی، (۱۳۸٦). ***مقدمه ای بر شناخت مرزهای بین المللی***، تهران: انتشارات دانشگاه علوم انتظامی.

۹. ______________، (۱۳۸۸). طرح پژوهشی «***تدوین برنامه آمایش استان خراسان رضوی؛بخش ملاحظات دفاعی-امنیتی***» ، جهاد دانشگاهی مشهد(منتشر نشده).

۱۰. شاه حسینی، محمد حسن، ***بیوتروریسم از نظر طب رزمی***، برگرفته از کتاب بیوتروریسم.

۱۱. شولتز، ریچارد و همکاران، (۱۳۸٦). ***رویکردهای جدید در مطالعات امنیتی***، ترجمه‌ی سید محمد علی متقی نژاد، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

۱۲. طیب، علیرضا، (۱۳۸۲). ***تروریسم***، تهران: انتشارات غزال.

۱۳. کراهمان، اکله، (۱۳۸۷). ***تهدیدات و بازیگران جدید در امنیت بین الملل***.تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی.

۱٤. کریمی پور، یدالله، (۱۳۷۹). ***ایران و همسایگان منابع تنش و تهدید***، تهران: انتشارات دانشگاه تربیت معلم.

۱۵. مارسدن،پینر، (۱۳۷۸). ***طالبان: جنگ، مذهب و نظم نوین در افغانستان***، ترجمه‌ی نجله خندق، تهران، وزارت امور خارجه، مرکز چاپ و انتشارات.

۱٦. ماه پیشانیان، مهسا، (۱۳۸۸). ***تکنولوژی ارتباطی و تروریسم در آسیای جنوب شرقی***، دو هفته نامه پگاه حوزه ، شماره ۲۵۹.

۱۷. معین، محمد، (۱۳۷۱). ***فرهنگ لغات معین***، تهران: انتشارات امیرکبیر.

۱۸. مکنزی، کنت، (۱۳۸۲). ***جنگ نا متقارن***، ترجمه‌ی، عبد المجید حیدری،تهران، دانشکده فرماندهی و ستاد سپاه.

۱۹. مومنی، مصطفی، (۱۳۸۱). ***جایگاه دفاع نظامی و غیرنظامی در آمایش سرزمینی***، مجموعه مقالات آمایش و دفاع سرزمینی، تهران: انتشارات دانشگاه امام حسین.

20. Buzan, Barry, people state and fear,second edition ,Boulder Co Lynne Rienner ,1991